

ΤΟ ΜΑΡΓΑΡΙΤΙ

ΣΤΟ ΧΡΙΣΤΟ ΠΕΡΣΑΚΗ

Είτανε μιὰ βδομάδα πού είχαμε κουβαλήσει στο νέο σπίτι. Στο κάτω πάτωμα έμενε ή σπιτονοικοκυρά με τόν άντρα της, κι' από πάνω έμεις. Μιὰ μέρα πού κατέβηκα στην αυλή είδα νά κάθεται σέ μιὰ ξυλένια σκαλα, πού την είχαν τοποθετήσει απόμερα, ανάμεσα σέ δυο γλάστρες με βασιλικούς, μιὰ γριά. "Ως έκατο χρονώνε θά μευ φάνηκε.

— "Η Μητέρα μου, μου είπε ή κυρά Κατίνα πού στεκόταν όρθή.

"Αμα πλησίασα κούνησε τó κεφάλι της άναστενάζοντας.

— "Αρρωστη είναι; ρώτησα.

— "Όχι. Μά είναι έτσι δά όχτώ χρόνια τώρα. Την έχω γιά νά βρασιλιζουμαι, και πρέπει νά τη διανέδωσαι όλη την ώρα.

Κι' άρχισε νά εξιστορεί, πώς πρέπει νά την ντύσει, νά την πλύνει, νά την αλλάξει, νά την ταΐσει, «Τίποτις τίποτις δέν είναι άξια νά κάνει μοναχή της». Καί της έδωσε καλλίτερα τó μαυρο μαντήλι πού φορούσε στο κεφάλι.

"Η γριά έθαλε τó χέρι άντήλιο γιά νά ιδεί ποιά είμι. Με κοίταξε έτσι γιά πολύ.

— Είναι ή κυρία πού κάθεται: άπάνω! της φώναξε ή κόρη της.

Κατέβηκε τó χέρι της και μου τώδωσε γιά νά με χαιρετήσει. «Καλώς ώρισατε, μου είπε, πάντα με τó καλό!» με τή Σαντορινιά φωνή της την τραγουδιστή. Κ' έσκυψε πάλι τó κεφάλι της.

— Πίσω χρονών είναι; ρώτησα την κόρη της.

— Φαίνεται μεγάλη, μου άπάντησε, μά δέν είναι...

Καρμιάν όδονταριά.

"Εγώ κοίταξα μ' έκπληξη πότε τή μιὰ γριά και πότε την άλλη. Γιατί και οι δυο είτανε γριές. Τά έξηνητα θά τά είχε ή κόρη της. Κατάλαβε την άπορία μου γιατί μου είπε. «Φκινόμαστε μεγάλες γιατί είμαστε κκοπερασμένες. Παιδεμένες γυναίκες...»

— Μπά! της είπα. Κι' αλλάζοντας κουθέντα, Πώς τή λένε τή μητέρα σου;

— Μαργαρίτι.

— Μαργαρίτι; "Ωραίο όνομα. Καί χαιρέτησα τή γριά άνεθαίνοντας σπίτι μου.

— "Η Παναγιά τού καλού στη στράτα σου παιδάκι μου, φώναξε τó Μαργαρίτι με την τρεμουλιαστή φωνή της.

"Επειτα από λίγες μέρες χτύπησαν την πόρτα, άνοιξαμε, κ' είδαμε νά φέρνουν τó Μαργαρίτι άλά μπρατσέτα.

— Καλώς τηνε! είπαμε με χαρά έγώ κ' ή άδερφή μου.

"Ηρθε από την πόρτα της κουζίνας και δέν ήθελε νά πάμε μέσα νά καθίσουμε «"Όχι, όχι», επέμενε, «δέ θέλω άρχοντιές, μάτια μου». Καθίσαμε. Για νά της μιλάει κανείς είτανε πολύ δύσκολο, γιατί έπρεπε νά της φωνάζει, μά ή κυρά Μαργαρίτι μιλούσε όλη την ώρα μόνη της κ' έλεγε όσα δέν μπορούσε νά πει στην κόρη της πού βαριόταν νά την άκούει.

"Η άδερφή μου ήξερε τή Σαντορινή με τά χωριά τ,ς. Τά Φυρά, τó Μερεβγούλι, τόν Πύργο, τή Μεσαριά, τόν Καρτεράδο.

Κ' έμένα, μ' άρρεσε πολύ ν' άκούω νά μιλάει τó Μαργαρίτι. "Αρχίσε τή φράση της με φιλή φιλή φωνίτσα και την τέλειωνε με φωνή βαθεία.

— «Στην Σαντορινή όλα είναι καλά, τέλεια όμορφα!» Γελούσαμε, γέλαγε και κείνη μαζί μου και ευχίότανε πού της έστειλε ό Θεός τέτοιους καλούς ανθρώπους γιά νά ξεβαριέται. Γιατί μόνη της κλεισμένη στο καμαράκι της στενοχωριότανε πολύ.

— «Νά έτσι όλη την ήμέρα». Σταύρωνε τά χέρια της, χαμήλωνε τó κεφάλι, και άφου έμενε σ' αυτή τή στάση κάμπωση ώρα. «Νταγιαντάς;» μάς ρωτούσε. «Δέν νταγιαντώ», άπαντούσε μόνη της. «Δέν νταγιαντάς» λέγαμε και μεις; κουνώντας με συμπάθεια τó κεφάλι.

"Ετσι περνούσαμε την ώρα μας ώς, πού έρχόταν ή κυρά Κατίνα νά την πάρει. «"Ελα της έλεγε, γιατί γίνεσαι τέλεια βαρετή».

"Η γριά μάς κοίταζε περίλυπη. Δέν ήθελε νά φύγει.

— "Ελα έλα μάζεψε τó ραβδί σου, μωρή! φώναζε ή γριά φεύγοντας, «μπά; είναι ξένη;» Καί μάς άποχιρευτούσε. Κοντροσκεκότανε πάλι... «Αύριο ντρέπουμαι νάρθω μά δέ μ' άφίνει και τó Κτερίνι μου, μά θάρθω μεθάρσιο». "Ω; πού άκολουθούσε την κόρη της με ύποταγή.

Κατά τις δυο τó μεσημέρι έφτανε τó Μαργαρίτι.

— Μπάς είναι μέσα ό άντρας σου;

— "Όχι, της έλεγε ή άδερφή μου, δέν είναι δώ ό γαμπρός μου!... Καί την έφερνε κατευθεία μέσα στην κάμαρά μου.

— "Ελα, μούλεγε, σου φέρνω τó Μαργαρίτι; νά ξεβαρεθείς.

— Τί κάνεις; τή ρωτούσα.

— Τί νά κάμω; Τά έ-δι-α μου!...

"Ό,τι γλυκό είχαμε φυλάγαμε της Κυρά Μαργαρίτι: Σιρόπια, λουκούμια, παστοκύδωνο. Δέν τó έτρωγε όλο, φύλαγε και γιά την άλλη μέρα τó πρωί. Της κάναμε και καφέ.

— Πώς τόν πίνεις; τή ρωτούσαμε κάθε φορά.

— "Όμορφης λοής, μάς άπαντούσε.

Τό Μαργαρίτι άν και με τά δυο πόδια στο λάκκο, την ήθελε τή ζωούλα του. Καί παρακαλούσε μέρα νύχτα τó Θεό και τούς άγίους νά την κάνουν καλά. Δέ ζήταγε μεγάλο πρᾶμα, μά νά μπορεί κι' αυτή νά πιάνει τó ψωμί νά κόψει, νά παστρέψει τις πατάτες, νά κόψει τά κρεμμύδια, νά καθάρσει τά χόρτα, ούτε κάλ-

τσα ξήταγε να πλέξει, ούτε στο βουνό να πάει για θυμάρια.

— "Ε, μὰ δὲ θέλει ὁ μεγαλοδύναμος! ἔλεγε καρτερικά.

— Πῶς πιάστηκες; τὴ ρωτούσαμε.

— Μ' ἔκαψε ὁ Χάρος, μ' ἔκαψε. Μοῦ πήρε τὸν ἄντρα μου, μοῦ πήρε καὶ δύο μου παιδιὰ. Σὰν πέθανε ὁ ἄντρας μου, ἄρχισε, φόρεσα τὰ μαῦρα, τὰ δόμκωρα. Μόνο τίς κάρτσες μου ἄφισα ἄσπρες, γιὰ δὲν μπορούσα νὰ θωρῶ μαῦρα παννιὰ στὰ πόδια μου. Καὶ σὰν πέθανε ἡ κόρη μου ἔβαλα τίς μαῦρες κάρτσες. Νά, ἔπως μὲ θωρεῖς. Μὰ σὰν πέθανε ὁ γιὸς μου μοῦρθε τὸ μεγάλο, τὸ πιὸ τὸ πιὸ τὸ πιὸ μεγάλο κακὸ! Καὶ γίνηκε ἔτσι δὴς, τσαμὲ; Μηδὲ νὰ πιάσω πρᾶμα μπορούσα, μηδὲ νὰ διανερω. Μωρή, εἶπα στὴν κόρη μου, κόψε μου τὰ μαλλιά!

Σήκωσε τὸ μαντήλι τῆς. Τὰ μαλλιά τῆς φάνηκαν ἄσπρα καὶ ἀραιὰ. Εἶτανε κομμένα.

— Μοῦ τὰ κόβει, εἶπε ἡ τυχα, κάθε μῆνα τὸ Κατερίνι μου. Τσαμὲ; Κι' αὐτὲς τίς τρίχες; ἔδωπέρα — καὶ ἔδειξε τὸ σαχόνι τῆς — μοῦ τίς κόβει κι' αὐτές!..

Φαντάστηκα τὴν κόρη τῆς μὲ τὸ ψαλλίδι νὰ τὴν κουρεύει καὶ μ' ἐπικσαν τὰ γέλια. Ντρεπόμουνα μήπως τῆς κοκορνεῖ, μὰ τί νάκανα;

— Κοιτᾶχτε, κοιτᾶχτε, εἶπα δείχνοντας τὸ σκόλο μας ποῦ εἶτανε ἐκπλωμένος σὲ μιὰ ἄκρη, κοιτᾶχτε πῶς κάνει τὸν ἀνήξερο!

— Ἦντα ξεβρῆθηκα σήμερα; μὰζὺ σου, μοῦ εἶπε γελώντας.

*

Γλήγορα πέρασε τὸ μικρὸ καλοκαιράκι. Μπήκε ὁ Νοέμβρης. Ἐγὼ τώρα ἔτρεχα ὅλη τὴν ὥρα ἔξω. Πήγαμε στὴν Ἀθήνα καὶ γύριζα τὴ νύχτα κουρασμένη. Πάντοτε ἔμωσ, ἔταν ἔμπαινα σπιτί μου, ρωτούσα γιὰ τὸ Μαργαρίτι.

— Εἶναι ἄρρωστη, μοῦ εἶπε ἕνα βράδι ἡ ἀδερφή μου. Δὲ σηκώνεται ἀπὸ τὸ κρεβάτι.

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωὶ συμφωνήσαμε νὰ πάμε. Πήγαμε. Μέσα σ' ἕνα σκοτεινὸ δωμάτιο μὲ κλειστὸ τὸ παράθυρο, ἀπάνω σ' ἕνα στενὸ κρεβάτι, εἶτανε κουδουρισμένο τὸ Μαργαρίτι. Σ' αὐτὸ τὸ δωμάτιο εἶχε ἡ κόρη τῆς ὅ,τι πρᾶμα τῆς εἶτανε περιττὸ. Κορίνισα, κάσες, κασέλες.

— Καλημέρα, εἶπαμε τῆς γριάς, τί κάνεις;

— Ἦντα νὰ κάμω; Δὲ σκλέβω.

— Εἶναι σὲ κακὸ χάλι, πρῶστερ ἡ κόρη τῆς μὲ χαμηλὴ φωνή. "Ὀλη τὴν ὥρα μὰς φωνάζει. Τὴ νύχτα δὲ μὰς ἀφίνει νὰ κοιμηθοῦμε... Ὅτὰ τὴ μεταλάβουμε, μὰς εἶπε ἀκόμα σιγώτερα.

— Μωρή, δῶσε μου τὸν τσιμπάκο μου, φώναξε ἡ γριά. Δῶσε μου καὶ τὸ μυζοπάνι μου.

Τῆς τᾶδωσε.

— Χῶσε με, πρόσταξε, γιατί κρυγαίνω!

Τῆς ἔχωσε καλὰ γύρω γύρω τὰ κηπλώματα, κ' ἔφυγε. Μείναμε μόνες μὰς μὰζὺ τῆς.

— Παιδα, παιδάκι μου, παιδα. Δὲ σαλέβω, μὰς εἶπε. Κρυγαίνω, δὲν πυρώνουμαι. Πᾶς τρῶω πρᾶμα; Ἐχτές, εἶχε τὸ Κατερίνι μου γιαπράκια. Μωρή, λέω, βάλε μου μιὰ πιρουνιά. Καὶ μοῦ ἔφερε λίγο μὲ τὸ μικρὸ τὸ κουταλάκι. Εἶτανε τέλεια ὁμορφά. Μὰ τὴ νύχτα μὲ ξημερώτανε. Σίδερα κι' ἄλυστρες στὸ στομάχι μου.

— "Ε, τῆς εἶπε ἡ ἀδερφή μου, γλήγορα θὰ γίνεις καλὰ.

— "Ὀχι, μὰς ἀπάντησε μὲ πεποίθηση. "Ὀχι. Γιατὶ θυμοῦμαι τῆς πατρὶδος μου... Ἦθελα νὰ μὲ θάψουνε ἀνάμεσά στὸν ἄντρα μου, καὶ στὰ παιδάκια μου...

Ἐπειτα μὰς κοίταξε μὲ τὰ σβυσμένα τὰ μάτια καὶ εἶπε σὺν πολυπειρὸς γιατρὸς ποῦ κάνει σίγουρη διάγνωση.

— Πάσχω ἀπὸ μαραγκονία τῆς καρδιάς.

Δὲ μιλήσαμε.

— Εἶναι ἡ καρδιά μου μαραγκονιασμένη, μὰς ζήγησε.

Τὴ λυπηθήκαμε πολὺ, παρατηρήσαμε πῶς εἶχε ἀδυνατίσει ἀκόμα περισσότερο, καὶ μὲ κόπο ἄνοιγε τὸ στόμα τῆς νὰ μιλήσει. Τὰ χέρια τῆς ἀλύγιστα καὶ σκληρὰ ἀπ' τὰ γεράματα, τὰ μάτια τῆς θαμπὰ, τὸ πρόσωπό τῆς κίτρινο καὶ ζαρωμένο. Μονάχα τὸ στόμα τῆς φαινόταν πῶς εἶχε ἀκόμα λίγη ζωὴ. Καὶ δὲν ξέρω γιατί ἀπ' τὴν ἡμέρα ποῦ ἀρρώστησε, τὴν κοίταζα ἐπιμονα ἐκεῖ. Συλλογιζόμουνα πῶς γλήγορα θὰ σβύσει κι' αὐτό, καὶ δὲ θὰ φωνάζει πικρὰ τὴν κόρη τῆς μὲ τὴ φωνὴ τῆς τὴν παραπονιάρικα καὶ βραχνή. Κατεριουίνι. Μωρή Κατεριουίνι! Τὸ Κατερίνι δὲν πολυπήγαγε γιατί ἔλο διανεβγότανε τὸ σπιτί.

Γιὰ μένα ἡ γριά εἶχε πεθάνει ἀπὸ καιρὸ. Κι' ἂν τόχαινε τὴ νύχτα ποῦ ξυπνοῦσα νὰ τὴ θυμηθῶ, φοβόμουνα, καὶ κουκουλονόμουνα διαστεικὰ διαστεικὰ μὲ τὰ σκεπάσματά μου, πρᾶμα ποῦ μοῦ συμβαίνει ἔσες φορές συλλογιστῶ πεθαμένους.

— Τὸ Κατερίνι θέλει νὰ μὲ μεταλάβει, ξανάρχισε ἡ γριά, μὰ ἐγὼ δὲ θέλω... Νὰ ἔσομολογηθῶ, μάλιστα, μετὰ χαρᾶς. Καλλίτερα ἔμωσ; νὰ κοινωνήσω τὴ Μεγάλην ἐδομάδα. Μπᾶς δὲ θὰ ζήσω ὡς τότε;.. Μπᾶς εἶμαι τοῦ θανατᾶ;..

— "Ὀ, τῆς ἀπαντοῦσε ἡ ἀδερφή μου, θὰ ζήσεις. Ὅτὰ γίνεις καλὰ, καὶ θᾶρχεσαι πάλι σπιτί μας νὰ ξεβαριέσαι...

Ἐκανε ἕνα κρὺς διαβολεμένο ἐκεῖ ἔξω ποῦ καθόμστε. Καὶ τὸ πρωὶ μόλις σηκωνόμουνα διάβαζα κοντὰ στὴ φωτιὰ περιμένοντας ἀνυπόμονα νὰ χτυπήσει μεσημέρι; νὰ φάω καὶ νὰ πάω στὴν Ἀθήνα.

Ἐν' ἀπομειήμερο κατεβαίνοντας γιὰ νὰ φύγω, εἶδα τὴ σπιτονοικοκυρὰ μου.

— Τὴ μεταλάβαμε τὸ πρωὶ, μοῦ εἶπε, κι' ἀπὸ ἐκείνη τὴν ὥρα κουζουλάθηκα.

Φώναξα τὴν ἀδερφή μου, καὶ πήγαμε στὸ Μαργαρίτι.

Δὲ μᾶς γνώρισε. Ἐκανε χειρονομίες κ' ἔλεγε ὅτι ἔδλεπε μὲ τὴ φαντασία της.

— «Κατερίνα, ἐτοίμασε νὰ πᾶμε στὴν Ἀνάληψη... Πάρε μαζί σου τουρί, παξιμάδια, κουλουρες κρήθινες, καὶ τσίρους. Νάχουμε κρασί γιὰ θὰ χορέψουμε, ἀντρες καὶ γυναῖκες, καὶ θὰ κάνουμε γέλοια καὶ ξεδάρεση!» Γέλοσε ἡ γριά, γελούτανε κ' οἱ ἄλλοι μαζί της.

— Μωρή Κατερίνη, διῶξε τὴν κοπέλλα ποὺ μοῦ τραγουδάει πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι μου. Μπᾶς πέθανα καὶ μὲ μοιρολογάτε;

— Πῆμε νὰ φύγουμε, εἶπα στὴν ἀδερφή μου καὶ βγήκα ἀπὸ τὴν κέλαση.

— Τὴν περιμένουν, μοῦ εἶπε τὴν ἄλλη βραδιά ἡ ἀδερφή μου.

Ἄπ' τὴν ἡμέρα ποὺ μετᾶλαβε ἦρθε καὶ τὴν εἶδε ὄλο τὸ συγγενολόγι. Τὸ βράδυ, ἔπειτα ἀπὸ τὸ φαί, ἔφταναν οἱ ξεδέρφες τοῦ Κατερινιοῦ. Τὰ σπίτια τους εἶτανε κοντὰ κ' ἐρχόνταν ὅπως ὅπως. Ἄλλες μὲ σάλια κ' ἄλλες μὲ μποξίδες μπουμπουλωμένες. Καὶ μ' ἄρεσε νὰ βλέπω μιὰ ποὺ ἅμα ἔκανε κρύο πήγαινε μὲ βελέντζα σκεπασμένη.

Ἡ κυρὰ Κατίνα τοῦ ἔδωκε ὄλους στὴν κουζίνα, ἄφινε μόνο τὴ μεσόπορτα τῆς γριάς ἀνοιχτή γιὰ νὰ βλέπει τί γίνεται. Ἡ γριά παραμιλοῦσε κ' ἀναστένναζε.

Ἔτσι πέρασαν πολλές ἡμέρες μὲ τὸ Μαργαρίτι δὲν πέθαινε. Τὴ μιὰ πήγαινε καλλίτερα καὶ τὴν ἄλλη χειροτέρεως. Δὲν ἔρωγε τίποτα παρὰ μόνο ἔπινε μιὰ στάλα τσάι κ' ἅμα τῆς ἔδιναν νὰ βουτήξει λίγο ψωμί παρακαλοῦσε τὸ Θεὸ καὶ ὄλους τοὺς ἁγίους περισσό-
τω ἀπὸ τίς ἄλλες φορές.

Παναγιᾶ μου βλέπε με.

Χριστὲ βαγγέλιζε με

Καὶ σὺ κυρὰ μου Πισκοτή

Καλοξημερώνε με.

Ἔως ποῦ δὲ σηκώθηκε πικρὰ ἀπὸ τὸ κρεβάτι.

— Τί κάνεις; τὴ ρωτοῦσα σὰν ἐπήγαινα.

Κουνοῦσε τὸ χέρι της καὶ τὸ κεφάλι της γιὰ νὰ δείξει τὸ ἄπειρο τῆς ἀδύσσου, «Σκαλιὰ πιὸ κάτω!» μοῦλεγε.

Μιά μέρα ἄκουσα φωνές. Βγήκα στὴν τράτσα. Ἦταν ἡ κυρὰ Κατίνα, πεύκλαιγε καὶ μιλοῦσε μόνη της.

— Τί ἔχεις; τὴ ρώτησα.

— Τί νᾶχω; Ἡ μάννα μου δὲν μπορεῖ. Κλαίει... χτυπιέται... μαδιέται... μυρολογιέται... θέλει νὰ φύει!

Κατέβηκα. Ἔβλεπε σκοτεινὰ κ' ἀναψην τὸ φῶς.

Μέσα στὸ Μαργαρίτι βρισκότανε κ' ἡ ξεδέρφη τοῦ Κατερινιοῦ καὶ τὴ βαστοῦσε, γιὰ τὴ γριά εἶτανε ξανα-
μένη καὶ φώναζε. «Ἀμέτε με στὸ σπίτι μου», ἔλεγε, ἀμέτε με στὴ Σαντορίνη, ποὺ μ' ἔχετε στὸ δρόμο...

Ἄμέτε με στὸ σπίτι μου», παρακαλοῦσε κ' ἔκλαιγε, «ποῦ θέλω τ' ἄστρα ν' ἀνεβοκατεβαίνουν καὶ νὰ μὲ θωροῦνε! Σεχῶστε με νὰ φύω!» Καὶ προσπαθοῦσε νὰ βγαί ἀπὸ τὰ ροῦχα, νὰ κτεδάσει τὰ πίδακι της κάτω, κ' ἔφευγε στὸ στρώμα χωρὶς δύναμη.

— Μωρὲ ποιά εἶναι κείνη; λέγανε οἱ κατωχωρίτες γιὰ μένα.

— Εἶναι μιὰ ποὺ δὲ δέχεται νὰ τῆς μιλήσει ἀντρας! ἀπαντοῦσε πάλι μόνη της. Ἀμέτε με στὴ Σαντορίνη!...

Ζύγωσε ἡ κόρη της.

— Καλέ, μάννα, ἔλα στὰ καλά σου, γιὰτί κάνεις ἔτσι δά; Δὲ μὲ λυπάσαι; Ποῦ θέλεις νὰ πᾶς τέτοιαν ὄρα; Αὔριο πρωὶ πρωὶ νὰ σὲ πᾶμε στὴ Σαντορίνη...

— Μωρή, ξανάρχιζε ἡ γοιὰ μὲ πείσμη κ' ἀγανά-
χτηση, θέλω νὰ φύω! Δὲν ἔχει τόπο ἐδῶ. Θέλω νὰ πάω σπίτι μου. Δὲν μπορῶ, δὲν ξεμένω, δὲν σταματῶ, δὲ σταματῶ!

Κ' ἔκλαιγε, καὶ χτυπιόταν, καὶ δαγκωνόταν, τρα-
βοῦσε τὰ μαλλιά της κ' ἔσφιγγε τὸ λαιμὸ της νὰ πνι-
γεί...

— Παναγιᾶ Μαλτέζα μου, ἔλεγε μὲ ἀπόγνωστη τὸ Κατερίνη, ποὺ εἶναι αὔριο ἡ χάρη σου, κ' ἔκανε τὸ σκυρὸ της, ξανοίε τινε καὶ κοίμιζε τινε.

Ἀνοπομονοῦσε ἡ γριά.

— Μωρὲ ἔλατε νὰ μὲ ντύσετε νὰ φύω... Νὰ φύω μιὰ φορὰ! Σηκώσατέ με... Βγάλτε ἀπ' τὴν καπέ-
λα τὸ κατόδι μου νὰ τὸ φορέσω...

Κ' ἡ φωνὴ της εἶτανε βραχνὴ καὶ δυνατὴ ὅσο ποτέ.

— Παναγιᾶ μου, παρακαλοῦσε πάλι ἡ κόρη της, φέρε τῆς ὕπνο, νὰ πάω κ' ἐγὼ νὰ κοιμηθῶ, ποὺ ἔχω μέρες καὶ μερόπουλα νὰ ἡσυχάσω.

Κ' ἀξαφνα ἄλλαζε ὄψη ἡ ἐτοιμοθάνατη. Γινόταν ἄγρια σὰ νᾶδλεπε τὸ χάρο μὲ τὰ μάτια της.

— Ποῦ μ' ἔχετε; φώναζε. Σὲ τί σκοτεινὰς μὲ κλεί-
νετε; Μῆτρα μου ἦντα φοβοῦμαι... φοβοῦμαι... φοβοῦμαι...

Καὶ μαζεδόνταν στὸ κρεβάτι σὰν κοριττάκι φοδι-
τσιάτικο καὶ γινόταν ἓνα κομματάκι τοσοῦτικο. Ἐ-
πειτα συνερχότανε κάπως.

— Γιατί νὰ βασανίζομαι! Ποῦ μὲ πήγατε; ρωτοῦσ
κλαίοντα, ποῦ μὲ κλείσατε;... Ἦντα κινδῆκα
Κανενοῦς κακὸ δὲν ἔκαμα...

Κ' ἡ ξεδέρφη τοῦ Κατερινιοῦ, πονόφυχη, καὶ γλυ-
κομίλητη, τῆς ἔπινε τὸ χέρι, τὴν κοίταζε στὰ μάτια
καὶ τὴ ρωτοῦσε.

— Πᾶ; ἤλειπε;... Ἐδῶ δὲ δὲν εἶσαι πάντα πάν-
τα;... Στὴν Ἀθήνα; Στὸ κρεβάτι; Στὸ σπίτι τοῦ
Κατερινιοῦ;... Κάνε τὸ σκυρὸ σου!

Κ' ἡ γοιὰ ἀλαφιασμένη σταυροκτυπιόταν καὶ κού-
ταζε χαμένη γύρω γύρω τὰ στενὰ ὄρια τῆς κίμαρᾶς
της. Ἐπιτέλους; σὰ νὰ γνώριζε ποῦ βρίσκεται κου-
νοῦσε τὸ κεφάλι της.

— Ἦντα θυμητικό! εἶπε γελώντας ἀπὸ τὴν καρ-

διά της. Σηκώτετέ! με! φώναξε, και τὰ μάτια της γύρισαν ανάποδα.

Ἐτρεξαν, μὴ ὡς πρὶν τὴ σηκώσουν, ἔπεσε ξερὴ στὸ κρεβάτι. Κινοῦσε καὶ τὸ στόμα της στράβωσε. Ὅλη τὴν ὥρα ξεροκκιάτινε. Τὰ μάτια της ἀλλοιοῦρισαν, γίνηκαν γυαλένια καὶ κερφώθησαν ἄγρια σ' ἓνα σημεῖο.

Ὅταν ἐκλείνε τὸ στόμα της, τὰ σπῆρα της ἔφτανε ὡς τὴ μύτη της: τὴ σουβλερὴ κ' ἐκτοῦσε ὄρνιο ἀρπαχικό. Τὸ πρόσωπό της γίνηκε σκληρό. Τῆς φέρανε ἀγιασμό, μὴ δὲν ἀνοίγε τὸ στόμα της, πα ἂ φαινότανε πῶς κοιμότανε μ' ἀνοιχτὰ τὰ μάτια, καὶ ροχάλιζε βθεϊά. Ἐβράζε ὄλο της τὸ στήθος.

Ἡ κόρη της πεσμένη ἀπὸ πάνω της παρκακλαῦσε μὲ τὰ κλάματα.

— Καλέ, μάννα, τῆς ἔλεγε, μίλησέ μου... Πιές μου, τί θέλεις νὰ σοῦ κάμω;... Νὰ σοῦ δώσω λίγο ἀγιασμό μὲ τὸ κουταλιδάκι;...

— Δὲν πέθανε, μὴ τῆς ἦρθε ραθυμιά, εἶπαν δυο— τρεῖς γυναῖκες πού μαζεύτηκαν.

— Ἀμέτε στὸ καλὸ, μούγγρισε ἡ γριά, μὲ φωνὴ πού μόλις ἀκουγότανε, μὴ δὲ θέλω πρᾶμα... Μηδ' ὁμορφο... μηδ' ἀσχημο! πρόστετε ἐπειτα ἀπὸ λίγο.

Τῆς ἔδωσαν τρεῖς κουταλιές ἀγιασμό καὶ τὴν ἀφήσαν ἡσυχῇ.

✱

Σχεδὸν ὅλη τὴ νύχτα δὲν κοιμήθηκα, καὶ τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωί, κατὰ τὸ μεσημέρι, βγήκαμε ὄξω.

Ἀπὸ τὰ φτωχόσπιτα πού εἶτανε γύρω μας, στίς μάντρες καὶ στίς αὐλὲς εἶχανε βγάλει ὄλα τους τὰ κουρέλια γιὰ νὰ λιαστοῦν. Ἡλιος, καὶ στὸ χορταράκι πού ἄρχισε νὰ βγαίνει εἶτανε ξαπλωμένα γαϊδούρια πού ἔκαναν τὰ ψόφια, κατσίκες, καὶ παιδιὰ πού παίζανε. Ὁ σκύλος μας, τρελλὸς ἀπ' τὴ χαρὰ του ἔκανε κοῦρτες στὰ χωράφια. Μόλις μᾶς εἶδε ἔτρεξε νὰ μᾶς ἀκολουθήσει, ὅπως πάντοτε.

Πήραμε τὸ δρόμο τῆς Καισαριανῆς. Λιακάδα κι' ὁμορφιὰ γύρω στὴ φύση. Τὶς προηγούμενες μέρες εἶχε βρέξει καὶ πατούσαμε πάνω στὰ θυμάρια πού μύριζαν, κ' εἶταν ἀπ' αὐτὰ γεμάτα τὰ βουνά.

Μακρὰ φαινότανε τὸ Φάληρο, κι' ὁ Ἡλιος ἔκανε τὴ θάλασσα καθρέφτη. Καθίσαμε στίς πέτρες. Ὁ σὺρτανὸς βελούτος καὶ πιδ γαλάζιος μᾶς φάνηκε.

— Πάμε ὡς αὐτὸ τὸ δέντρο, εἶπαμε, θὰ δοῦμε καλότερα, θ' ἀνακαλύψουμε ἐπιτέλους τί εἶναι πίσω ἀπ' τὸ βουνό.

Καὶ πήγαμε. Εἶδαμε ἀπὸ ψηλότερα πιδ πολὺ ἀκόμα τὴ θάλασσα, κ' εἶδαμε ὅλη τὴν Ἀκρόπολη, ὄλο τὸ Λυκαβητὸ μὲ τὰ γύρω τους σπίτια κι' ὄλα τὰ βουνά τῆς Ἀθῆνας.

Σταματήσαμε. Καὶ κοιτάσαμε μὲ ἐκπληξη, χωρὶς νὰ μιλήσουμε καθόλου καὶ χωρὶς καμμιά σκέψη, κ' ἡ ζωὴ εἶταν ἡσυχῇ καὶ ὠραία...

Κοιτάσαμε ἑμείς, κοίταξε κι' ὁ σκύλος μαζί μας

μὲ περιέργεια. Ἐσκυφα τὸ κεφάλι μου ὡς τὸ δικό του γιὰ νὰ ἰδῶ ἀπὸ ποῦ ἐπίπεδο βλέπει κι' αὐτὸς τὴ φύση κι' ἀνεληφτήκα ὡς ἓνα μακρυνὸ σημεῖο μιὰ θάλασσα ἀπέραντη ἀπὸ θυμάρια κι' ἀγριάγκαθα μὲ τὶς μικρότερες παραλλαγὲς τοῦ ἐδάφους. Σὲ ὦρα πήραμε κ' οἱ τρεῖς τὸ δρόμο γιὰ τὸ σπίτι μας: εἶτανε κατηφορὶα καὶ σχεδὸν ἐτρέχαμε.

✱

Τὸ Μαργαρίτι κρίθηκε ἀκόμη, τρεῖς ἡμέρες. Τὶς δυὸ πρώτες ἤθελε ὅλη τὴν ὦρα νὰν τὴ γυρίζουν καὶ τὴν τρίτη δὲ μίλησε καθόλου, παρὰ μόνο ἀνάσαινε σιγὰ καὶ βιαστικά. Ἐτσι μοῦ εἶπαν, γιατί ἐγὼ δὲν πήγα νὰ τὴ δῶ.

Τὴ Δευτέρα τὸ βράδυ, καθὼς γύριζα κατὰ τὶς δέκα στὸ σπίτι μου, ἔμαθα πῶς πέθανε. Πήγα κάτω.

Στὴν κουζίνα εἶτανε μαζεμένους κόσμος πολὺς. Γυναίκες μὲ τὰ μαντήλια, κι' ἄντρες ἀμίλητοι μὲ τὰ κπέλλα στὸ κεφάλι...

— Ζωὴ σὲ λόγου σας, εἶπα.

Τὸ Κατερίντ ἐκλαίγε πιά. Ἐφυγα ἀμέσως.

Τὴν ἄλλη μέρα στίς τρεῖς, τὴν ὦρα πού θὰ τὴ σηκωναν, πήγα. Ἡ κόρη της καθότανε στὸ πλάι της μαυροφορεμένη μὲ τὸ μαῦρο μαντήλι ὡς τὰ μάτια κατεσχισμένο. Οἱ τρεῖς κάμπρες καὶ ἡ κουζίνα εἶτανε γεμάτες κόσμος. Τὸ Μαργαρίτι τὸ εἶχαν στὴ μέση τῆς σάλας καὶ εἶχε τὸ στόμα της, ὅπως συνήθως, μισανοιγμένο.

Γύρω γύρω μέσα στὴν κάσα εἶχαν πρασινάδες, καὶ τὸ χέρι τῆς νεκρῆς βαστοῦσε πορτοκάλι. «Γιὰ νὰ δροσεράνει τὸ χεϊλάκι της».

— Καλὲ εἶδες ὁμορφιές; μοῦ εἶπε ἡ κυρὰ Κτινίνα γιὰ τὴ μητέρα της ἄμα μὲ εἶδε. Κι' ἄρχισε τὰ κλάματα κ' εἶπε τῆς νεκρῆς. «Σήκω νὰ δεῖς ποῦρθε ἡ κυρία νὰ σὲ δεῖ... νὰ σ' ἀποχαιρετισε... πού τόχες νὰ τὸ κάνεις πού εἶτανε καταδεχτικιά... πού σ' ἄγαποῦσε τόσο, πού ῥχότανε καὶ σ' ἔβλεπε σ' ὅλη σου τὴν ἀρρώστια!» Κι' ἄρχισαν κ' οἱ ἄλλες οἱ γυναῖκες τὰ κλάματα, κι' ἄρχισαν πάλι τὰ μοιρολόγια κ' ἔστειλαν μὲ τὸ Μαργαρίτι χαιρετίσματα οἱ μαυρομαντηλοῦσες στοὺς νεκρούς...

Κ' ἐγὼ συγκινημένη κοίταξα ἐπίμονα τὸ στόμα τὸ μισανοιγμένο τῆς γριάς καὶ μούλεγε: «Ἦντα λυπάται τὸ Κατερίνι μου; Πόσος καιρὸς μᾶς χωρίζει; Γλήγορα δὲ θ' ἔρθει κι' αὐτὴ; Τσικμέ; Καὶ θ' ἔμαστε ὄλοι μᾶς κι' ὁ ἄντρας μου, καὶ τὰ παιδάκια μου, κ' ἡ μάννα μου... σφάμελλοι! Καὶ δὲ θὰ γερνάμε πιά... ὄχι... δὲ θὰ γερνάμε, οὔτε θὰ χωριζόμαστε ποτέ...»

Ἐπὶ πάλι μοῦ ξανάλεγε

— «Κόσμος πού μαζεύτηκε γιὰ μένα σήμερα, κι' ἄρχοντιές πού μοῦ κάνανε! Λαμπάδες ὡς τὸ μπόι μου μεγάλες, μὲ φαρδὺς μαῦρες κορδέλλες, κ' ἐγὼ μέσα στὴ μέση ξαπλωμένη, νὰ τοὺς ξανοίω ὄλους... Φχαριστῶ σε ποῦρθε... Πῶς ἀκούει ἡ μάννα σου... Χίλιες εὐχὲς νάχει ἀπὸ μένα...»

“Ι Δ Α Σ,,

Και λυπόμουνα γιατί τήν τελευταία φορά πού ήρθε σπίτι μας έφρευα διαστική, και δέν κάθισα νά τήν δω. Τήν είχα άφίσει μόνη της στήν κουζίνα ως πού νά πήγγαινε ή άδερφή μου. Τότε ούτε τό πρότεξ, μα τώρα τό συλλογιζόμουνα επίμονα κι' όσο τό συλλογιζόμουνα τόσο μέ στενοχαροόσε.

— Μή μοιρόλογάτε! είπε κάποιος πού ήρθε τήν τελευταία στιγμή, στενός συγγενής τους, φαίνεται, γιατί ήμα τον είδαν έξαλαν τίς φωνές. Μήν κάνετε έτσι... Μήν κλαίτε γιατί τής βρένετε τήν ψυχούλα της! κ' έσκυψε τρέμοντας νά φιλήσει τή νεκρή κόνοντις τό σκαυρό του μέ κατάνοξη.

Τήν πήγαν νά τήν ψάλλουν στον προφήτ' Ηλία πού φινόταν από τό σπίτι μας μέ τά δέντρα γύρω. Και χάρηκα για τό Μαργαρίτι σαν είπε ο παπός πώς εκεί πού πηγαίνει είναι τόπος χλοερός — γιατί τής άρεσε ή πρασινάδα — κι' έτι δέν υπάρχει λύπη και πόνος...

Έπειτα τή σύκωσαν νά τήν πάνε στο νεκροταφείο. Έμεις γυρίσαμε άπ' τήν εκκλησιά.

Γλήγορα έφτασαν τά έννάμερα τής έκκαναν κόλυδα, τα στόλισαν μέ αγάπη και τά πήγαν στήν εκκλησιά νά τή μνημονέψουν.

Τώρα τό Κατερίνι έρχότανε συχνότερα σπίτι μας, τό βράδυ ήμα ανάδαμε τό φώς. Μάς έλεγε μέ άπλότητα ιστορίες Σαντορινιές. Θυμόμαστε και τό Μαργαρίτι.

— Ήτα μου καίγεται ή καρδιά μου, έλεγε κ' έκλαιγε, ήμα υωρώ τά ρουχαλάκια της... Απόψε πάλι έλα τή νύχτα τή μάνα διαιρεούμουνα... Ξέρω κ' έγώ, πώς φοβάται άμοναχή;

ΙΟΥΛΙΑ ΠΕΡΣΑΚΗ

ΛΑ-Ι-ΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

ΡΩΣΣΙΚΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ

Δάνειον 511200

Τιμή έκδόσεως:

ΡΟΥΒΛΙΑ 95 δι' όναιμ. κεφαλ. ΡΟΥΒΛΙΩΝ 100
Έξοφλητέον έντός 10 έτών,
άπηλλαγμένον παντός φόρου.

Σημερινή τιμή Ρουβλίου κάτω των Δρ. 1.70
Τιμή εις όμαλάς περιστάσεις » 2.68

Έγγραφα! παρά τή ΛΑ-Ι-ΚΗ ΤΡΑΠΕΖΗ
Έν ΑΘΗΝΑΙΣ και ΗΕΙΡΑΙΕΙ

και παρά τούς Άνταποκριτάς αυτής έν ταίς
Έπαρχίαις.

“Όμως όλα αυτά τά σημάδια τής άπόλυτης και σαν άποφθεγματικής πεποθήσεως στο έγώ, όσο ξεμερώνει από βελθότερους ουρανούς τόσο και σβύνουνε. Η πεποθήση εκδηλώνεται τώρα πιο σοφά και πιο ανθρώπινα. Βλέπουμε στο τελευταίο έργο μια άλαστικότητα, πού απλώνοντας άχτινοβολία πλατύτερη και πυκνότερη, τά δένει. Όλα και τά εμφανίζει σαν όγκο σκέψης μονοκόμματο. Ο Έδω; είνε άνθρωπος; άρχίζει: νά τό καταλαβαίνει. Αυτή είνε θαρρώ και του Διαδαιτικού ή τελειότερη κατάσταση, όταν μπορεί νά μιλεί, συντακρίζοντας μέ τή σοφία του, μέ τό κύτταγμα του τό δικαπραστικό και μέ τόν έραματισμό του άκόμα, τόν άνακμμένον από τό πάθος του, σαν κάποιον άμφιβολία, πού θά υπάρχει βαθειά του μια και είνε διαδαιτικός. “Αν όχι για τίποτε άλλο, τουλάχιστο για τό έργο πού μέσο τό βρήκε και πού άτέλειωτο θά τό αφήσει, μέ όση βία και μ όση έντονότητα κι αν δουλεύει στο έργαστήρι του. Και είνε αλήθεια, πώς στον τελευταίον ελληνικών αιώνων δύο ή τρεις βλέπω πού νά δουλέψαν μέ τή μανία και μέ τήν όρμη τή δική του, πού νά τρέξανε τόσο στους χέρσους δρόμους και στους τραχείς άνήφορους τής σκέψης. “Ίστερα από τό έργο του “Όσοι Ζωντανοί», πού μια κατάστατη δξότατου ύποκειμενισμός, διαφεγγόμενη από τά έσω, τόν κάνει να φτάνει τήν πνευτογνωσία, ο «Έλληνικός Πολιτισμός» μοιάζει κάποιον ψηλό ξέφυτο, πού του γίνεται κινούργιος σταθμός. Δέ μιλεί άπόλυτα πιά, δείχνει, αφήνει τή ματιά του νά πλανηθεί μακριά, θέεται, περιμένει, ελπίζει. Γίνεται ολύμπιος. Και σαν πλάσμα πού ήρε τό κέντρο του άυτου του και τόν τρόπο του πώς ταριάζει σ' αυτόν νά σκέπτεται, γυρίζει γύρω-τριγύρω τόν προβολή του. Δέν προσδιορίζει, άγγίζει έτσι, πού λές και περνάει πνεύμα τριανταφυλλένιας ζωής. Και ή αγανάκτησή του, σά μουντή, βραχιά ώρα πριν από τόν όρθρο, έχει διπλό τό χρώμα της. Και ή πλήξη πού περνάει σύννεφο πάνω από κάποιες σελίδες, βαθειά της έχει φώς ήλαρό. Δέ σώθηκεν ή έλπίδα. Θά ξαναζήτει ή έλλάδα. Κι άρχίζει ένως βαθύς ρεμβατισμός. Κι ο έξεταστής κι ο γνώστης του κάθε ελληνικού, βυθίζεται στους χυμούς της φυλής μανιακά, βγαίνει εξάλλωμένος από θύμιας κι από προσδοκίες κι άρχίζει νά ψιθυρίζει σιγαληνά, σά για τόν άυτό του, έν παράξενης γλώσσας τραγούδι. «Βαρού άπό μέλλον» («Έλληνικός Πολιτισμός», κεφ. «Αριστοκρατία», σελ. 32) του φαίνονται όλα. Και τέτοια είνε. Για τήν ψυχή τήν προφητική, πού φέρνει στο Σήμερον τά Αύριανά γεγονότα, τό διάστημα δέν έχει σημάδια. Σ' αυτό κάνει κύκλους άνετα, γιατί είνε δικό της τό διάστημα, γνώρισό της κι από τή πρωτητηρινή της ζωή κι από τή μαλλοόμενη. Και κάθε άνθος από ρίζες πού δέν ονομάστηκαν ούτε άνοιξαν άκόμα, και φέρνει φεγγαβολές από μέρες πού δέ ζωγραφιστήκανε ούτε στο νού, και τά σκορπάει στα πόδια του κόσμου πού πεθαίνει από άπελπισία, γιατί βλέπει μόνο τήν τρεχόμενη στιγμή. Έτόια ή δύναμη τής προφητικής ψυχής, πού δέν είνε κάτι προσωρινό, μα κι αν περνάει, μένει στήν ιστορία της ζωής ώσαν στοιχείο. Θά λείψει άπό δω για νά πάει νά χτυπήσει και νά φανερωθεί κάπου μακρύτερα, άδιάφορο μέ ποιά μορφή και σε ποιάν ώρα, μα δέ θά χαθεί ποτέ.